

Toetsing: vrijheid maar

Vijf jaar geleden kreeg het mbo de vrijheid om zelf het onderwijs en de examens in te richten. Vooral met de examinering is het in veel gevallen anders verlopen dan de bedoeling was. De Onderwijsinspectie wil de kwaliteit van de toetsing waarborgen en pleit daarom voor meer regie door de overheid. Aanleiding om de procedure en de inhoud van de toetsing eens te beschouwen.

De roc's maken sinds vijf jaar zelf de toetsen. Deze worden door examenbureaus extern gelegitimeerd. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Illustratief zijn een paar gesprekken die ik tijdens een reünie van mijn lerarenopleiding hierover voerde met collega's. Eén van hen zei: "Van mijn teamleider kreeg ik te horen dat je de studenten naar de toets 'toe moet werken'. Maar wat houdt dat eigenlijk in?" Je kunt zeggen: de deelnemers op het goede spoor zetten, bepaalde accenten leggen, zodat ze weten hoe de toets er in grote lijnen uit komt te zien. De realiteit is anders. Docenten geven in een 'responseles' hints over wat 'belangrijk' is voor de komende toets en geven hierbij al veel vragen met bijbehorende antwoorden weg.

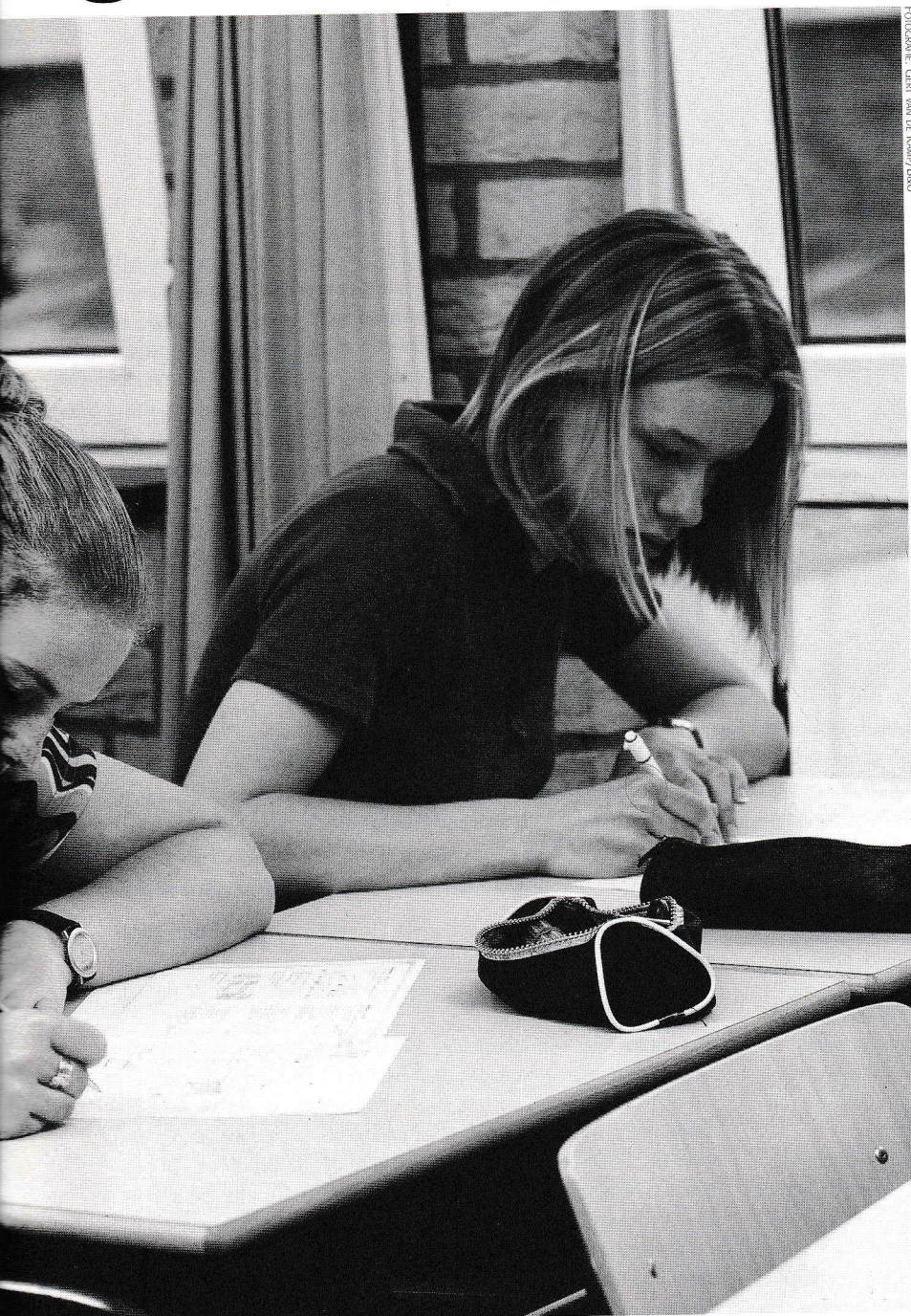
Een andere collega was bijzonder verontwaardigd: "Ik begrijp er niets meer van. Ik heb de studenten een week voor de toets de vragen en antwoorden gedicteerd, scoort nog meer dan de helft nog een onvoldoende. Ze hoefden de vragen met antwoorden alleen maar uit hun hoofd te leren. Ik weet niet hoe ik het voor hen nog gemakkelijker kan maken."

Wat je ook wel hoort: studenten die met de toets eerder klaar zijn schrijven de toetsvragen over. Andere studenten laten met opzet de eerste toets schieten omdat ze de toetsvragen krijgen doorgespeeld. Een tweede toets is zo gemakkelijker. Ze weten welke vragen ze krijgen en hoeven dus niet de hele leerstof

te leren. De herkansing is immers dezelfde toets. Er circuleren bij de studenten toetsen die de volgende lichter studenten ook weer kan gebruiken, dit overigens niet zelden 'tegen een passende vergoeding'. Trouwens, ook zonder te frauderen komen studenten een heel eind. Ze hebben volgens het examenreglement

r geen blijheid

recht om een gemaakte toets in te zien. Zo weten ze precies hoe de toets eruitziet. Een oud-student vertelde me dat hij bij het maken van een toets wel op een heel bijzondere manier werd geholpen: de docent ging naast zijn tafel staan en wees met

zijn pink de juiste afleiders aan van de meerkeuzevragen.

Het is duidelijk: met de procedure van het afnemen van toetsen nemen roc's het niet altijd even nauw. Het is te billijken dat de

studenten van practicum- of praktijktoetsen voorkennis hebben. Maar als dit ook het geval is bij theoretische toetsen, dan is dit af te keuren. Deze toetsen zijn dan niet valide. Het niveau van de afgeleverde studenten is op papier voldoende. Het is echter een kwestie van tijd voordat zorginstellingen ontdekken dat er iets mis is met het niveau van de afgeleverde studenten. Deze ontwikkeling is wel te verklaren: een roc wordt afgerekend op zijn rendement en is niet gebaat bij veel uitvallers.

Sommige examenbureaus accepteren dat een roc elk jaar weer dezelfde (bijgestelde) toets gebruikt, eventueel voor volgend jaar beterschap belovend. Je kunt je echter afvragen of het goed is dat een docent de toets van tevoren kan inzien. Ook is het de vraag of een docent die de module heeft gegeven, ook de afsluitende toets mag afnemen. Het is goedkoper om niet-onderwijzend personeel bij een toets te laten zitten. Bovendien is de objectiviteit hiermee gebaat. Een andere overweging is om de toetsen te laten corrigeren door een docent van een parallelgroep.

Eenheid in uitvoering

Examenbureaus gaan verschillend om met de interpretatie van de examenbepalingen. Van sommige examenbureaus mogen roc's elk jaar dezelfde (bijgestelde) toets gebruiken, van andere niet. Het ene roc kan volstaan met steeds dezelfde toetsvragen en bespaart zo de jaarlijkse ontwikkelkosten, terwijl andere roc's wél elk jaar voor alle modules nieuwe toetsvragen moeten construeren.

Een aandachtspunt voor de inspectie is om – als onderdeel van de externe legitimering – de controle van de toetsprocedure

te intensiveren. Alles kan op papier goed zijn geregeld, maar wanneer deze procedure in de praktijk niet of onvoldoende wordt toegepast, dan heb je er nog niets aan. Het steekproefsgewijze bijwonen van een toets door iemand van een examenbureau, is een voorwaarde om de kwaliteit van de procedure van de toetsing te garanderen.

Integratieve toets

Een deelkwalificatie wordt afgesloten met een of meer toetsen (deelkwalificatietoets of subdeelkwalificatietoets, ook wel proeve van bekwaamheid genoemd). Bij deze deelkwalificatietoets staat de vaardigheid centraal. Dit is het practicum- of praktijkgedeelte van de deelkwalificatietoets. De deelkwalificatietoets is een integratieve toets die bestaat uit een practicum- of praktijkgedeelte, een reflectiegesprek met betrekking tot het eigen handelen en cognitieve vragen die in het teken van de vaardigheid staan. Deze drie componenten hebben met elkaar te maken. Het zijn elkaars afgeleiden.

Alle opdrachten van de drie componenten hebben dus een duidelijke samenhang met elkaar.

De inhoud van de toetsing behoeft (en krijgt) verbetering. De inzichten met betrekking tot de inhoud van de extern gelegitimeerde toetsen zijn aan het veranderen. De toetsing van de vaardigheid krijgt een duidelijker plaats. Tot voor kort namen sommige examenbureaus genoeg met schriftelijke toetsvragen over eindtermen met de taxonomiecode 'pm'.

Een vraag met als taxonomiecode 'pm' moet je niet schriftelijk toetsen. In principe staan in een schriftelijke toets geen vragen die volgens de taxonomiecode van Romiszowski behoren tot de psychomotorische vaardigheden (pm). Waarom zou je 'psychomotorische vragen' schriftelijk toetsen, wanneer je ze ook in een vaardigheid kunt toetsen?

Tegenwoordig zijn veel roc's – onder auspiciën van examenbureaus – deelkwalificatietoetsen gaan ontwikkelen. Officieel moeten de toetsvragen de eindtermen (met bijbehorende taxonomiecode) dekken en niet de

De inhoud van de deelkwalificatietoets

Voordat de student aan de deelkwalificatietoets begint, krijgt hij een instructie. De student wordt nader geïnformeerd over mogelijke onduidelijkheden met betrekking tot de uitvoering van de vaardigheidsopdracht. Hij gaat voor zichzelf na hoe hij de vaardigheidsopdracht moet uitvoeren. Hiervoor maakt hij een werkplanning. Hij gaat na wat de aandachtspunten zijn bij de uitvoering van de vaardigheidsopdracht. Hiervan maakt hij aantekeningen.

Daarna volgt een *voorbereidend gesprek*. De deelnemer licht toe hoe hij de vaardigheidsopdracht wil aanpakken. Dit doet hij aan de hand van zijn werkplanning. In dit gesprek mag de begeleider de deelnemer (verbaal of non-verbaal) niet op het goede spoor zetten. De begeleider kan een deelnemer weigeren om de vaardigheidsopdracht uit te voeren, wanneer deze in het voorbereidend gesprek laat blijken niet in staat te zijn om de opdracht tot een goed einde te brengen.

Daarna volgt de *uitvoering van de practicum- of praktijktoets*. Deze toets bestaat uit de voorbereiding, uitvoering en nazorg.

In een reflectiegesprek bespreekt de begeleider de practicum- of praktijktoets met de deelnemer. Ze kijken terug op de uitvoering en

vragen zich af of het doel is bereikt. De reflectievragen staan alle in het teken van de vaardigheid: het zijn afgeleide vragen van de vaardigheidstoets: er worden vragen gesteld naar het 'waarom' en het 'hoe' van de vaardigheid.

Ten slotte volgt een *schriftelijke toets*. De vragen moeten de eindtermen (en taxonomiecode) dekken. De schriftelijke toets bestaat uit open en gesloten vragen. Deze vragen hebben een aantoonbare samenhang met de practicum- of praktijktoets. De toetsvragen gaan over de subeindtermen die niet vallen onder de practicum- of praktijktoets. Uitzonderingen worden gemaakt voor de subeindtermen die over praktijksituaties gaan en in een toetssituatie moeilijk zijn op te nemen. Neem als voorbeeld deelkwalificatie 203 – ondersteuning ADL 09: de afgestudeerde kan adequaat reageren bij ongevallen en in onvoorziene situaties. Bij deze eindterm kan ook een korte praktijksituatie worden geschetst, waarbij naar het eigen handelen wordt gevraagd.

In de *'evaluatiebeoordeling van de deelkwalificatietoets'* krijgt de student van zijn begeleider de beoordeling van de deelkwalificatietoets te horen. Hij kan vragen stellen over de beoordeling en eventuele onduidelijkheden.

subeindtermen. Een veel voorkomend probleem bij de theoretische toets van een deelkwalificatietoets is dat de toetsvraag de taxonomiecode van Romiszowski niet dekt.

Waar bijvoorbeeld als taxonomiecode 'productieve vaardigheid' (p) of 'reproductieve vaardigheid' (r) staat, kan niet worden volstaan met een vraag over 'feitelijke kennis' (f) of 'cognitief niveau' (c).

De inspectie eist dat de procedures met betrekking tot de toetsing – bijvoorbeeld cesuurbepaling, correctievoorschriften en uitslagregelingen – goed op papier staan en dat roc's deze ook uitvoeren. De inspectie ziet toe dat de toetsopgaven in overeenstemming zijn met het beheersingsniveau van de eindtermen.

Soms gebeurt het dat een roc, als gevolg van een modulaire opbouw, cijfers van deeltolsten met een diagnostisch karakter laat meetellen als onderdeel van de eindbeoordeling. Dat is niet de bedoeling. De inspectie stelt niet alleen eisen aan de kwaliteit van de toetsen, maar ook aan de kwantiteit: 75 procent van de eindtermen moet worden getoetst.

Omdat toetsing een belangrijke plaats in het onderwijs heeft gekregen, richten steeds meer roc's een intern examenbureau op, in de hoop alles wat met toetsing te maken heeft dan adequaat te hebben geregeld.

Toetsing moet gerelateerd zijn aan de wijze van aanbod van de leerstof. Het aanbieden van de leerstof en het oefenen van de vaardigheden moeten zo veel mogelijk zijn afgestemd op de beroepspraktijkvorming. Zo kunnen we optimaal 'leerwagafhankelijk' toetsen en is de keuze voor een bepaalde methode niet bepalend voor het al dan niet positief kunnen afsluiten van een toets.

De student moet in staat worden gesteld zich optimaal te kunnen voorbereiden op de deelkwalificatietoets. De vaardigheden kan hij aan de hand van de handelingschema's (protocollen) met bijbehorende toetsen oefenen.

Voor de theorietoets moeten voldoende toetsvragen voorradig zijn om te oefenen. Gesloten vragen zijn hiervoor uitermate geschikt. De geautomatiseerde toetsenbank raakt bij roc's in zwang. De toetsenbank moet de principes van zelfstandig leren en probleemgestuurd onderwijs toepassen: de cursisten in eigen tempo laten werken; op interactieve wijze (met feedback) bezig zijn. De toetsvragen uit een itembank kunnen ook een functie hebben in een virtuele leeromgeving, bijvoorbeeld wanneer een stuk leerstof afgesloten wordt met gesloten vragen

De items van de toetsenbank kunnen worden ingedeeld naar opleiding, deelkwalificatie, eindterm, subeindterm, taxonomiecode, soort vraag (meerkeuze, veelvoud, stelling ...), voorwaardelijke vragen (oefenvragen), vragen die in aan-

merking komen voor externe legitimering en vragen naar 'trefwoord'.

Het uitbesteden van het ontwikkelen van toetsen (voor externe legitimering) door onderwijsbureaus is een trend aan het worden. Roc's hebben de keuze om deelkwalificatietoetsen te kopen en deze door het 'eigen' examenbureau 'extern te laten legitimeren' óf deelkwalificatietoetsen te kopen die al extern gelegitimeerd zijn. Beide opties hebben hun voordelen. De eerste mogelijkheid heeft als voordeel dat roc's de vrijheid hebben om de toetsvragen naar eigen inzichten bij te stellen. Bovendien verandert de relatie met het examenbureau niet wezenlijk.

Kiest een roc ervoor om deelkwalificatietoetsen die extern zijn gelegitimeerd te kopen, dan is men in ieder geval goedkoper uit, en is er de garantie dat de toetsen extern zijn gelegitimeerd. Men is verzekerd van hoogwaardige deelkwalificatietoetsen. Bovendien hoeven er geen docenten te worden gemobiliseerd om deelkwalificatietoetsen te maken. Dit bespaart bij- scholingskosten van docenten, tijd en energie.